

FERDYDURKE

Bruno Schulz

RECENZI ROMÁNU WITOLDA GOMBROWICZE FERDYDURKE (1938), JEJÍMŽ AUTOREM JE DALŠÍ VÝZNAMNÝ POLSKÝ PROZAIK BRUNO SCHULZ, OTISKUJEME U PŘÍLEŽITOSTI 100. VÝROČÍ NAROZENÍ WITOLDA GOMBROWICZE (4. 8. 1904–25. 7. 1969). RECENZE POPRVÉ VYŠLA V ČASOPISE SKAMANDER V ROCE 1938. NÁSLEDNĚ V BRUNO SCHULZ: OPOWIADANIA. WYBÓR ESEJÓW I LISTÓW. ED. JERZY JARZĘBSKI, ZAKŁAD NARODOWY IM. OSSOLIŃSKICH – WYDAWNICTWO, WROCŁAW 1989.

Už dávno jsme v naší literatuře odvykli jevům tak šokujícím, takovým myšlenkovým výbojům, jako je román Witolda Gombrowicze *Ferdydurke*. Setkáváme se zde s neobyčejnou manifestací spisovatelského talentu, s novou a revoluční románovou formou a metodou, a konečně i se zásadním objevem, s anexí nové oblasti duchovních úkazů, oblasti nikoho, ve které se doposud potuloval pouze nezodpovědný žert, kalambúr a nonsens.

Pokusme se stanovit rámeček, určit místo této oblasti, v níž došlo ke Gombrowiczově objevu. Je to zvláštní: tato oblast, jejíž rozsah nám ukázal teprve tento neobyčejný objev, nebyla dosud pojmenována, nebyla jí přiznána existence, nebyla ani označena jako bílé místo na mapě duchovního světa.

Člověk se doposud viděl a chtěl se vidět pouze z oficiální strany. Nepřipouštěl existenci toho, co se dělo mimo rámeček oficiálního obsahu, nebral to na vědomí. Vedlo to osiřelý život jaksi mimo bytí, mimo realitu, ubohý život nepři-

jímaných a nikde nezaznamenaných obsahů. Klatba hlouposti, malichernosti a nonsensu k němu zatarasila přístup, přílišná blízkost oslepovala. Vědomí vyžaduje určitý odstup a sankce rozumu, to, co je příliš blízké a bez těchto sankcí, se odchyluje z jeho dosahu.

Zatímco stín člověka na scéně jeho vědomí vedl svůj normální oficiální, dospělý, schválený děj, jeho faktická realita se beznadějně potýkala s hloupostí a nesmysly, bezradně narážela na chiméry a žvásty ve sféře bez názvu a místa. Stín si uzurpoval všechna výsadní práva existence, zatímco lidská realita bez střechy nad hlavou vedla pokoutní a skrytý život neuznaného podnájemníka. Gombrowicz ukázal, že dospělé a jasné formy naší duchovní existence jsou spíše zbožným přáním. Žijí v nás spíše jako věčně intenzivní úmysl než jako realita. Jako realita žijeme stále pod tímto vrcholem, v oblasti zcela potupné a nedůstojné, a tak ledabylé, že váháme, zda jí máme přisoudit bytí jen sebemenší zdání existence. Významným Gombrowiczovým činem bylo právě

to, že neváhal tuto oblast prohlásit za opravdovou a nanejvýš lidskou doménu skutečného člověka, že ji, vyděděnou a bez domova vědomí, adoptoval, že ji identifikoval a dal jí název, první stupeň ke skvělé kariéře, kterou jí v literatuře razí tento *manager* nedospělosti.

Stejně jako má dospělá existence člověka svůj ekvivalent ve formách a obsazích vyšší kultury, tak má i tato podzemní a neoficiální existence svůj svět ekvivalentů, v němž se pohybuje a působí. Z hlediska kultury jsou to určité vedlejší a odpadní produkty kulturních procesů, sféra obsahů subkulturních, nedotvořených a rudimentárních, obrovské rumiště kultury, které znečišťuje její periferii. Tento svět kanálů a stok, ta ohromná kloaka kultury je však substancí matečnou, je životodárnou mrvou a humusem, na němž rostou veškeré hodnoty a veškerá kultura. Je zde rezervoár silného emocionálního napětí, které tyto subkulturní obsahy dokázalo svázat a koncentrovat. Naše nedospělost (nebo možná ve své

foto Witolda Gombrowicze z pasu, 1939

podstatě naše životnost) je svázána tisícerymi uzly, je spletena tisícerymi atavismy s tím druhým souborem forem, s tou kulturou druhé třídy, spočívá v ní tvrdošíjně silou letitého příměří a soudržnosti. Zatímco pod obalem dospělých, oficiálních forem vzdáváme úctu vyšším, vznešeným hodnotám, náš pravý život se odehrává pokoutně a bez vyššího posvěcení ve špinavé domácí sféře, a emocionální energie v této sféře přebývající jsou stokrát silnější než ty, kterými disponuje tenká vrstvička oficiality. Gombrowicz ukázal, že právě tady, v té opovrhované a nedůstojné sféře, se rozrůstá bujný a bohatý život, který skvěle

foto Lynn Unknown

